

Lovro Kuhar:

Tadej pl. Spobijan.

I.

Delal sem v neki predilnici in stanoval nedaleč od tovarne v precej prostorni podstrešni sobi. Nekega dne sem dobil sostanovalca, zelo zanimivo osebo. Bilo je zvečer po delu; vrnil sem se na stanovanje, odprem vrata in vidim sedeti tujega človeka pri mizi.

„Dober večer, gospod!“ me hiti pozdravljat tujec in vstane. „Jaz sem vaš novi sostanovalec.“

„Lepo!“ odgovorim in ogledujem neznanca. „Boste delali v tovarni?“

„Bom, jutri pojdem prvič na delo.“

„Krasno! Potem si bova tovariša. Dajva se spoznati!“ sem nadaljeval in se mu predstavil.

Tujec se je umerjeno priklonil in dejal: „Hvala lepa! Toda vi se boste ustrašili, če vam povem svoje ime.“

„Zakaj?“ vprašam začudeno.

„Zato!“ je odvrnil tujec lakonično. „In niti verjeli mi ne boste.“

Čudil sem se čimdalje bolj, vprašaje zrl vanj in prvi hip sem mislil, da se šali. Nato mi je šinilo v glavo, da imam pred seboj kakega preganjanega, od policije zasledovanega človeka, ki se boji povedati svoje ime.

„Ali mi boste verjeli?“ vpraša me tujec vnovič.

„Samo povejte!“ sem silil.

„Oglejte si najprej mojo zunanost.“

Nisem umel, kaj naj to pomeni, vendar sem se lotil ogledovanja. Tujec je bil srednje velika oseba vitkega života, obraza podolgovatega in silno izbočenega; izpod ušes se je na vsaki strani vlekla bujna kita temnih kocin, ki sta se pod ustnami strnili v vrlo razmršeno kozjo brado; pod tenkim nosom so čepele kratke in neokusne brke, skoraj so zakrivale celo gornjo ustno. Oči so bile temne in skrivnostne. Zanimiva je bila njegova obleka. Polfrak je imel na sebi, tesne škricaste hlače in obut je bil v nekake copate; na glavi, na črnih svedrastih laseh, ki so mu silile na čelo in za vrat, je sedel cilinder — vse raztrgano in povaljano. Tujec je stal ves čas nepremično na mestu, roke ob bok in se nedostojno režal ter mi kazal dve vrsti ostudnih zob.

„Kak vtisk ste dobili?“ je vprašal slednjič.

„Imeniten!“ sem zínil s čudnim občutkom.

„Torcj poslušajte! Jaz sem Tadej plemeniti Spobijan!“ je dejal tujec.

Debelo sem ga pogledal. Pričakoval sem kak razvpit naslov.

„Ne verjamete?“

„Oprostite, ampak . . .“

„O, saj sem vedel,“ me je prehitel tujec in nadaljeval: „Moja toaleta seveda ne odgovarja mojemu imenu in vi me sodite po zunanosti. Preglejte te papirje!“ Potegnil je izza srajce zveženj porumenelih papirjev. Bila so to razna šolska in druga spričevala, glaseča se na ime Tadej pl. Spobijan in polna podpisov in pečatov.

„Zdaj verjamete?“ je menil važno.

„Verjamem!“ sem mu pritrdil s pomislekom in sem mu vrnil papirje.

Nato je predlagal, da se pobrativa. Segla sva si v roko in se pobratila. Z ozirom nato me je pričel tujec tikati, jaz sem ga vikal dalje in čakal, da odkloni sam; vendar se ni zmenil in vikal sem ga dalje. Tako je ostalo pri starem, in po tem redu sva se ravnala do najine ločitve. Radoveden sem bil, kako je bil sprejet v tovarno.

„Pobratim,“ sem vprašal, „povejte mi, kako ste zlezli do dela?“

„To je smešno in neumno pripovedovanje,“ je dejal smeje. „Korakal sem ravno mimo tovarne, ko me je zapazil vratar in mi začel ponujati delo. Sicer sem bil namenjen dalje, toda ker sem bil ravno prav razpoložen, sem še dal pregovoriti in sem šel z njim k tovarniškemu oskrbniku. Predložil sem mu svoje papirje, delavsko knjižico in še nekaj drugih listov. Mož gleda nekaj časa vanje, ostrmi, odstopi korak nazaj in reče:

„Kje ste ukradli te papirje?“

„Morebiti jih pa nisem ukradel, gospod,“ sem odvrnil.

„Vi ste baraba!“ je nadaljeval oskrbnik.

„To vem, cenjeni . . .“

„Znate vi sploh čitati?“

„Izvrstno!“ Nisem umel, kaj hoče s tem.

„Neprevidnež! Pazite, kaj ste izmaknili!“ pravi zdaj oskrbnik in stopi tesno k meni z odprto delavsko knjižico, kazoč mi s prstom na tisk: Ime in priimek.

„Čitajte!“ mi veli.

„Ime in priimek: Tadej plemeniti Spobijan,“ čitam jaz in se zasmejem na glas.

„Kaj se režite!“ me strogo posvari oskrbnik. „Ovadam vas radi zlorabe papirjev!“

„Ovadam!“ je zinil za njim začudeni vratar.

Ne moreš si misliti, kakšne obraze sta lomila. Bulila sta vame ko dva junca. Ko sem se nasmejal do sitega, sem jima skušal zadevo pojasniti.

„Potrudite se malo dalje z branjem!“ sem svetoval oskrbniku.

Oskrbnik je prebral še nadaljne postavke, motril me sršeče in zmajeval z glavo.

„Nazadnje se vse skupaj vjema,“ je zamrmral in dejal: „Imate prav, gospod. Oprostite, jaz se čudim!“

„Čudna razlika je res med menoj in med mojim imenom.“

„Kaj se je zgodilo z vami?“

„Saj vidite!“

„Razumem!“ je dejal in me pomilovalno pogledal. „V delo ste sprejeti in hočem gledati, da se najde sčasoma za vas kaj boljšega. Seveda naenkrat ni mogoče in nekoliko boste morali potrpeti. Jutri pridite na delo!“

Priporočil sem se mu in odšel. Seveda se razume, da tukaj ne ostanem dolgo, kvečemu en mesec ali kaj, da si malo odpočijem. Za ravnatelja ne pridem, nižja mesta so mi pa v takih zakotnih tovarnah že dovolj znana in rajši se z gladnim želodcem potepam po svetu, kot tukaj nosim dostojanstvo častitljivega delavskega čuvaja.“

„Morebiti pridite v pisarno,“ sem pripomnil.

„Haha!“ se je zasmel. „Tudi pisarniška dolgočasnost mi je znana in re maram je več.“ Zvil si je cigareto in si jo zapalil. Malomarno je prekrižal suhe noge, nagnil glavo na levo ramo in kadil. Ko je imel v ustih le še kratek kos, je otrnil z njega tleče oglje in ga varno spravil v majhen žep na fraku. Nato je jel zehati in si želel spanja. Zlezal je v posteljo in se zavil v odejo, in spet je bilo, kot bi ga ne bilo v sobi; niti gíbljaj, niti lahen dih se ni slišal od postelje.

Upihnil sem luč in legel še jaz, a zaspati nisem mogel in še dolgo v noč sem razmišljal o tujcu. Bil mi je zelo nenavadna pri-kazen. Človek s takim aristokratskim imenom se potepa po svetu kot berač! Drugod, na pr. na Ruskem kaj takega ni nenavadno, in kakor sem bral v knjigah, je mnogim imenitnim naslovom domovina širni svet, toda pri nas me je slučaj presenetil. Zelo me je zanimala tujčeva preteklost. Šele pozno sem zaspal.

Vzbudil sem se že, ko se je svitalo. Moj prvi pogled je bil v kot na posteljo. Tadej je bil še v postelji in je spal. Ker je tovarniška sirena že tulila danico, sem ga vzbudil.

„Sirena bo v kratkem zopet tulila, morava iti,“ sem ga klical.

„Vrag vzemi sireno in tovarno!“ je godrnjal, vzdramivši se in se hotel potajiti. Naposled je vendar vstal, zajtrkovala sva kavo in potem šla v tovarno. Jaz sem šel na svoje mesto, Tadej je ostal pri vratarju in čakal na povelje. Želel sem si, da bi delala skupaj, ali moja želja se mi ni uresničila: njega so uvrstili med nalagatelje, dočim sem jaz delal pri porivačih. Porivači smo v skladiščih nakladali zavoje na težak, okoren voz, katerega smo potem rinili samotež po tračnicah preko dvorišča do nakladišča. Tam so nam odvzeli blago nalagatelji, ki so ga nakladali na pripravljene vozove.

Smejal sem se, ko sem prvič zagledal svojega znanca v fraku in s cilindrom med drugimi delavci. Predrzo se je postavljaj med njimi z nastran pomaknjenim pokrivalom, vzdigoval je vsaj na videz s tovariši vred in včasih si krepko oslinil dlani.

„Tovariš nalagatelj!“ sem ga podražil. „Ali se vam dopade težaški posel?“

„To je igrača in sem ga vaje!“ je menil brezбриžno in delal dalje.

Vratar je takoj zjutraj raztrosil med delavstvo novico, da pri nalagateljih dela neki plemič, oblečen v cilindar in frak, in že opoldne je znala vsa tovarna o tem. Začudeno in nezaupno so ga pogledovali, ko je med opoldanskim odmorom korakal po dvorišču in kadi svojo cigareto; šepetali so si o njem opazke, in z njih obrazov je sevala zadovoljna škodoželjnost . . . Popoldne se je slišalo med njegovimi ožjimi tovariši poltiho mrmranje. Jezili so se na svojega plemenitega kolega, ki je neumen, dela ko živina in kvari delavsko disciplino. Zvečer sem mu razlagal mnenje delavstva.

„Hoho, to ste prismojeni!“ se je krohotal. „Jaz se izvrstno razumem na to! Eden ali dva dni bom delal z največjo silo, da si pridobim naklonjenost pri višjih. — Naklonjenost, razumeš, je nekaj silno važnega za vsakega delavca. Če imaš zasigurano naklonjenost, si brez skrbi in lahko počneš, kar se ti zljubi: lahko lenariš, dremlješ, kadiš. Naklonjenost si je pridobiti le potom hinavščine. Spočetka moraš biti priden in paziti moraš, da te nihče ne zaloti v preveliki udobnosti. Pazi, pravim — če sediš, pazi, če dremlješ, imej oči odprte, če kadiš, znaj, kam boš skrtil tobak in zadovoljno boš zehal pod okriljem naklonjenosti.“

„Prav! Toda to se da izvesti le posamezniku, v celoti ne gre. Poznalo bi se delu. Na ta način škoduje posameznik svojim tovarišem,“ sem ugovarjal.

Tadej se je razsrdil.

„Meni je vseeno, oškodujem koga ali ne, glavno je, da koristim samemu sebi. Ako hočem to doseči, morajo izginiti vse druge okoliščine in človek se mora preleviti v lopova. Tadej pl. Spobijan je lopov, zapomni si!“

Umolknil sem.

Dva, tri dni je delal pridno, nato je jel izvrševati svoj načrt. Uspel mu je krasno, in z naravnost izzivalno predrznostjo je včasih varal sicer skrajno pazljivo in natančno uradništvo. Ali že čez par dni ga je nekdo ovadil in bil je pozvan v pisarno. Oskrbnik mu je izjavil, da je predstojništvo z njim skrajno nezadovoljno, ker je nezanesljiv in navaja druge k lenobi. Zažugal mu je najhujše in ga je odpravil. Tadej je bil potrtn in zvečer mi je tožil:

„Malo mi je, ako izgubim delo, ampak žali me, ker se mi je vse izjalovilo. Izkoriščati se dajo le pošteni ljudje in prismojenci, ne pa lopovi in premetenci.“

Odslej je sovražil vse tovariše, jim nagajal, jih zasmehoval; pa tudi oni niso marali zanj, nazivali so ga z „grofom“, klanjali se mu hinavsko in se mu odkrivali.

Tako je teklo življenje. Podnevi sva delala v tovarni, po večerih sva skupno razmotrivala razna vprašanja. Pri tem se je tovariš rogal mojim nazorom in jih pobijal s svojim sirovim temperamentom.

Mesec se je bližal koncu in Tadej mi je dejal nekega večera:

„Veš kaj, ko dobiva ob koncu meseca plačo, zahvaliva se v tovarni in pustiva delo. Neumna bi bila, da bi se zdaj spomladi sušila v tem prahu.“

„Toda kam, to je vprašanje. Lahko prideva z dežja pod kap.“

„Kam, vprašuješ?“ je izgovoril porogljivo. „Misliš, da bodo čakali nate in te v kočijah prepeljavali semtertja. Hehe! Povej mi, si li že kdaj barabil? ... Še ne! Vidiš, barabila bova, hodila bova iz kraja v kraj, med potem se bodeva preživljala na najrazličnejše načine — razumeš, in tako prideva naprej. Kjer bo za naju, se lahko ustaviva. Hočeš vedeti, kam? Namenil sem se na Štajersko, tam okrog Ljubnega je mnogo rudnikov in tovaren, ki še primeroma dobro plačujejo, boljše vsaj kot tukaj.“

Ravno ti kraji so bili moj cilj in že dalje časa sem si želel tja. Vendar nisem nikoli imel na razpolago toliko denarja, da bi si

bil plačal voznino. Tisto malo plače, kar sem je dobival, sem izdal večinoma za hrano in stanovanje; preostalo sem porabil, sam ne vem kako. Človek si privošči vesel večer, sne nekaj porcij pečenk, spije par litrov vina in denarnica postane zopet jetična; tako je ostalo vedno le pri želji. Sveti, ki jih je navajal Tadej, so se mi zdeli nekoliko predrzni in dvomljivi.

„Ti si izvrsten človek!“ se je izrazil duhovito. „Tak košček zemlje, odtod na Štajersko, je vendar malenkost, prehodil sem že druge črte in v zimi! Povrh bova imela še nekaj denarja sabo.“

„Denarja? Plača, ki jo dobiva ob mesecu, bo vendar komaj zadostovala za hrano in stanovanje!“

„Seveda, če bova plačala,“ je dejal in se premeteno nasmejal. „Lahko narediva drugače . . .“

„Mislite torej . . .“

„Tako mislim!“ me je naglo prekinil. „Zahvaliva se v tovarni eden, dva dni pred zadnjim, dvigneva plačo in potem skrivaj pobegneva. Molčati morava seve in ravnati previdno, da se ne izdava.“

Z grozo sem ga poslušal, kako mi je ravnodušno pripovedoval in razvijal drzne misli o begu. Mojih ugovorov ni niti upošteval, in ko sem mu razlagal nauke in prepovedi, ki jih učita cerkev in država, se mi je posmehoval in me imenoval tepca.

„A če naju zasačijo?“ sem dostavil.

„Najmanjša skrb! Ako zahtevava pri ravnateljstvu svoje papirje, je to popolnoma nekaj navadnega in ne more vzbuditi nikakega suma. Pojdeva, pa je. Pred odhodom se jaz obrijem in nihče me več ne spozna. Ti sicer ne moreš spremeniti obličja, ali človek je podoben človeku in lahko si brez skrbi.“

„Že radi beračenja bodo naju preganjali.“

„Zategadelj zahtevava od tovarne spričevalo štirinajstdnevnega dela, dava si ga potrditi od tukajšnjega županstva in šest mesecev lahko brez ovire barabiva po svetu. S takim spričevalom lahko beračiva pri samih policijah in sodnikih in nobeden vrag se naju ne sme dotakniti.“

Govoril je mehko in prepričevalno. Čutil sem, da se me njegove medene besede oprijemljejo, da me vabi skrivno nagnjenje. Priznal mu vendar nisem in slednjič se je razsrdil nad menoj, zapretil mi je, da pojde sam, jaz pa naj ostanem, kjer mi drago.

Toda že drugi dan sem spoznal, kako težko se loči. Zopet me je vabil seboj, pobijal stare in zavračal moje nove pomisleke, slikal mi je bodočnost lepo in rožno.

„Pa me opljuvaj, če se ne izpolni vse do pičice!“

Človek je človek in kdor še ni propadel, še lahko propade. V meni se je vzbudila grešna želja, vzplamtela je kvišku in rodile so se zapeljive misli; bile so tople in prijazne. V temni, tihi spomladni noči, ko sem ždel na postelji, sem sklenil, da pojdem z njim na Štajersko. Uboga gospodinja se mi je smilila, reva bo ogoljufana na hrani in goljuf bom jaz, tisti, ki ga je cenila. Premišljeval sem, kaj naj storim in sklenil sem, da ji pred odhodom napišem pismo in jo prosim odpuščanja. Zjutraj sem mu odkril svoj sklep.

Dva dni pred koncem meseca sva šla k ravnateljstvu odpovedovat delo. Ravnatelj, oskrbnik in dva pisarja so bili v uradu.

„Cenjeni gospodje!“ je izjavil Tadej in se po salonski priklonil. „Naznanjava, da sva se naveličala vaše tovarne in ponižno prosiva za papirje in zaslužek . . .“ Tadejev obraz je bil poln hinavščine.

Oskrbnik in ravnatelj sta se spogledala, pisarja sta zaškrtala s peresi.

„Odpovedujeta?“ je dejal počasi oskrbnik. „Zakaj?“

Molčala sva.

„Nimata vzroka! Ne bodita neumna, ne manjka vama ničesar, delo imata lahko in stalno, plačo primerno; ostanita rajši!“

„Ne pritožujeva se, ampak pojdeva, ker hočeva proč,“ govoril je Tadej za oba.

„Neumna sta! Jaz bi vama ne svetoval. Razumeta, v svetu je ravno sedanji čas pregnano s proletarijatom in težko boudeta dobila delo. Pomislite nekoliko, gospod pl. Spobijan!“ Zadnji dve besedi je oskrbnik naglasil.

„Vseeno! Dajte nama svoje in midva greva!“

„Trdovratneža!“ je izpregovoril ravnatelj. „Odpravite ju!“

Oskrbnik je poiskal najine knjižice, zapisal v nje kratka spričevala o delu, pridnosti, zvestobi in odštevši prispevek za bolniško blagajno, je naju izplačal. Zahvalila sva se lepo in sva odšla. Pregledovala sva spričevala. Jaz sem imel zapisano: — . . . je delal od . . . do . . . v naši tovarni v popolno zadovoljnost predstojništva in se je odlikoval po pridnosti in zvestobi. V Tadejevi knjižici se je bralo: — . . . je delal od . . . do . . . v naši tovarni . . . — Dobil sem torej odlično priznanje, tovariš pa le kratko, nepriporočljivo beležko. Nato sva šla še na občino in sva si dala listine pečatit z občinskim pečatom. Zdaj sva imela preskrbljeno vse in čakala sva

le še trenotka, da pobegneva. Zvečer sva sedela v kuhinji in večerjala; jaz sem molčal, a mnogo je govoril Tadej. Gospodinjo je zabaval izvrstno, da so se ji od smeha solzile oči.

„Ali ste se vedno bavili s stanovalci?“ jo je smelo vprašal.

„Vedno, odkar mi je umrl mož in tega je že petnajst let.“

„E, dolgo je že, dolgo; nekaj ste jih že preiskusili, gotovo tudi nekaj slabih . . .“

„Ne rečem, vsake vrste so bili!“ se je namrdnila gospodinja.

Meni je bilo silno zoprno, da jo izprašuje take stvari in opozarjal sem ga z očmi. Nasmehnil se mi pomilovalno in govoril dalje.

„Seveda, kjer je tovarna, se natepe skupaj zmes vsega sveta. Pridejo lopovi, sleparji in človek ne ve, koga sprejme v hišo, posebno, ker govorijo vsi z namazanimi jeziki. Ko pa napravijo dolga za ves mesec ali še več, tiho pospravijo svoje stvari in pobegnejo. Škodo trpi navadno revež, ki ga sprejme na hrano. Taki lopovi zaslužijo — vrv!“

Težko sem ga poslušal in najrajši bi bil povedal glasno in jasno, da je hinavec, da se roga gospodinji in meni; razodel bi njegov zloben namen, sam sebe bi ovadil brez strahu in brez sramu. Odprl sem usta in mislil, da vpijem, dasi ni bilo glasu iz njih. Tiha, karajoča misel je bila, nemirna, nejasna, ki se je izgubljala v dalji in se je svinčenotežka vračala nazaj v moje naročje, grenka kot vest. Tadej se je sirovo nasmejal moji zmedenosti in neusmiljeno pripovedoval dalje.

„Vrv zaslužijo, kakor sem rekel, vrage! Žalibog, ni mogoče doseči njih vratu — to so tiči, ki se znajo izogniti vsaki pravici. Nazadnje je tudi velika nezmisel zasledovati lopove, vzeti jim nimajo ničesar, in njim je vseeno, spijo na prostem ali v temnici . . .“

Gospodinja mu je hlastno pritrdila.

„Mogoče ste že vi imeli opravka s tem . . . Kaj ste storili, če vas je osmolil kak kalin . . .?“

Gospodinja je globoko vzdihnila.

Tedaj sem vstal in odšel iz kuhinje na dvorišče. Zunaj je bila noč temna in črna, in po temi je odmeval Tadejev satanski smeh tja do ceste in nazaj, vmes so vriščali iznenadeni klici prevarane gospodinje. Mučno mi je bilo poslušati, šel sem v najino sobo in se oblečen vlegel na posteljo.

(Dalje prihodnjič.)

Lovro Kuhar:

Tadej pl. Spobijan.

II.

„Zdaj pa le tiho in varno!“ mi je šepetal Tadej. „Baba je popolnoma mirna in brez skrbi hrli na blazinah. — Imaš denar? Dobro! Pazi, da ne narediš neumnosti!“

Stala sva sredi sobe in sva si komaj upala dihati. Okrog naju je bila neprodorna tema in mrtvaška tihota. Ko so že davno ugasnile vse drobne lučke po okolici, je spomnil tovariš na odhod. V duhu sem še enkrat prečital pismo, ki sem ga bil napisal gospodinji, prosil sem jo odpuščenja in sem ji sveto obljubil, da ji vrnem takoj ob prvi priliki, še mnogo več ji pošljem, nagradim jo s stokratnim plačilom, samo da mi odpusti. Tako sem bil napisal in trdno sem veroval v to pisanje.

Rahlo je odprl Tadej vrata in neslišno zlezel čez prag, za njim jaz. Sunkoma mi je utripalo srce, da me je bolelo. Čakale so naju dolge in nerodne stopnice iz podstrešja mimo dveh nadstropij na dvorišče. Srečna, ako jih prelezeva neopažena. Pridrževaje sapo, sva pričela tipati po napetih, bobnečih deskah in se pomikati navzdol, počasi in previdno. Priplazila sva se v drugo nadstropje ter si oddahnila. Posluhnila sva, je li vse varno. Niti najneznatnejšega glasu ni bilo slišati iz gluhe teme, vse se je zibalo v spanju. Nekoliko pogumneje sva nadaljevala pot in srečno dospela v prvo nadstropje. Tiho seveda vse kot izumrlo.

„Še par hipov . . .!“ je šepnil Tadej komaj slišno in stopil na prvo stopnico, ki so vodile na dvorišče. Tišina vseokrog, le dalje! . . . Groza! Doli po stopnicah je nekaj zaropotalo, nekaj lesenega, precej težkega je moralo biti, padalo je popolnoma razločno od stopnice do stopnice.

„Hudič!“ je siknil Tadej. Oba sva vztrepetala v mrzlični grozi . . . Uničena, ukanjena sva čepela vrh stopnic in strahoma mislila na izid. Precej časa sva nepremično ždela na mestu in strmela v noč, ropot je že davno nekam izginil; slišal ga ni nihče, kajti ostalo je vse tiho, kakor je bilo prej. Zgenila sva se in v par minutah sva stala na dvorišču.

Premagala sva prvo težkočo in čakala je naju druga. Dvorišče je bilo okrog in okrog zagrajeno, na eni strani s hišo, od drugih strani pa s precej visokim zidom. Morala sva torej prelesti zid. Ker

nisva našla nobene lestve, sva pristonila k zidu nekaj desk in plezala po njih. Jaz sem prilezel prvi na vrh. Sedel sem na rob zidu in čakal na tovariša. Slednjič je tudi on srečno pripraskal za menoj, in že sva se mislila spustiti na drugo stran, ko hipoma zaslišiva ne daleč vstran korake. Trdo mimo zidu je peljala velika cesta. Odrevenel sem po vsem životu in hotel planiti nazaj na dvorišče, a Tadej me je vjel za roko in me obdržal na zidu.

Koraki so odmevali mimo naju tik ob zidu, oddaljevali so se počasi in polagoma izginili v noč. Sedaj sva drug za drugim poskakala z zidu, ozrla se varno okrog. Bilo je izključeno, da bi naju kdo zapazil v temi in nato sva odhitela po cesti. Vsled razburjenosti sva spočetka hodila precej hitro in vsaksebi, Tadej nekoliko spredaj na levi strani ceste, jaz na desni. Govorila nisva nič. Šele ko sva bila že zunaj vasi, sva se zblížala in začela stopati počasneje.

„Zdaj sva dobra!“ je radostno dejal Tadej. „Glejva, da se do svita primerno oddaljiva odtod. Mislim, da naju baba ne bo sledovala!“

„Bo, če je pametna,“ sem odvrnil mračno. Ni se mi ljubilo govoriti.

„Pikaš,“ je rekel rezko. „Pa daj! Glavno je, da sva jo srečno pobrala; prokleta je šlo trdo. Polagoma se boš privadil še ti. Najlepše je seveda to, da imava v žepu nekaj denarja; prišel bo nama prav.“

„Sreče ne bova imela z njim, ker sva ga poneverila,“ sem mu odgovoril. Vest mi je še zmerom očitala goljufijo, in na tihem sem se srdil na tovariša, ki me je bil zapeljal.

„Ne maraš denarja, oho! No, vrzi ga proč, v blato ga zaženi, ali pa ga daj meni, jaz ga bom vedel porabiti. E, imenitni tovariš, povem ti, da še bodo prišli časi, ko boš potreboval denar in ne boš vpraševal, odkod da je, ali si ga pridobil pošteno ali nepošteno.“

„Goljufal ne bom nikoli, to vem in vem, da bi tudi zdaj ne bil, ko bi ne bilo vas.“

„Saj pravim, daj denar sem, če te peče! Mar bi ga bil pustil na stanovanju. Zdi se mi, da ti je žal, ker se je nama načrt tako izvrstno posrečil; ti bi menda rajši videl, da bi bili naju zalotili. Zakaj si se skrival in boječe trepetal; zakaj nisi klical glasno v noč in oznanjeval svojega lopovstva javnosti? Pošten dečko si in smiliš se mi. Sčasoma postaneš mogoče pravi lopov in s pomilovalnim nasmehom se boš spominjal svojih mladih, poštenih let.“

Molčal sem in s studom poslušal njegovo pripovedovanje.

„Tako se ti zgodi, kakor se je meni,“ je nadaljeval Tadej. „Ako bom imel priliko, ti povem zgodbo svojega življenja.“

To mi je ugajalo in me je nekoliko razvedrilo. Preteklost mojega sopotnika me je silno zanimala; vendar je bil do zdaj neprimerno skop s pripovedovanjem.

Nad temnim ravnim poljem so odmevali rahli, zamolkli glasovi; nekje je udarjala ura. Zdrznila sva se in pospešila korake, kakor da bi bila šele zdaj izvedela za najino dolgo pot skozi celo noč do novega jutra. Bilo je skoro verjetno, da naju bodo iskali in preganjali in vsled tega sva morala hiteti, da se vsaj do jutra kolikor mogoče oddaljiva od neprijetnega kraja. Hodila sva molče, le kadar je tovariš butnil z nogo ob kamen, je robato zaklel. Nobeden ni vedel, kam pelje cesta in kaki kraji se vrste ob njej; tema je zagrinjala goro in dolino. Neprestano sva potovala. Ko se je jelo svitati, so se nama pokazali popolnoma novi, neznani kraji. Bila sva v zelo ozki, romantični dolini, obkroženi s temnimi planinami, tam na daljnem koncu doline, pod skalnatim vrhom je naju pozdravljala kmetska vas.

„Prav sva krenila,“ je dejal Tadej zadovoljno. „Obrnila sva se proti severu. Planine so za naju tudi varnejše, če se bo sploh treba skrivati.“

Sredi doline sva srečala srednje starosti moža, z usnjatim predpasnikom in s sekiro za pasom. Tadej ga je ustavil in vprašal:

„Kako se zove ona vaš tam pod goro?“

„To so Oberi . . . Kam pa gresta?“

„Malo na ono stran planin. Ali je v vasi gostina in trafika?“

„Še dve sta in trafika tudi; denarja se lahko iznebita. Tobaka vama dam jaz, če hočeta!“ Ponudil je nama poln mačji mehur tobaka. Tadej ga je vzel za dobre tri ščepce, se mu zahvalil in nato sva šla dalje. Mož je stal še dolgo na mestu in radovedno zrl za nama.

Bližala sva se vasi, še tihi, komaj vzdramljeni iz spanja. Vas ni bila velika. Kakih dvajset hiš se je stiskalo na kup, v sredi pa je stala cerkev z vitkim zvonikom. Izmed nizkih streh se je dvigal dim, po hišah se je kuhal zajutrak. Krenila sva med hiše. Nad vhodom neke hiše se je klanjal svež smrekov vršiček in naju pozdravljaj; tik njega je visela rjava deska z napisom, „K. k. Tabak-Trafik.“ Ko sva vstopila v gostilno, je bila prazna; šele čez nekaj časa je prizehal od nekod mlad fant in naju vprašal, kaj hočeva.

Naročila sva si zajutrki. Po zajutruku sva si nakupila nekaj hlebcev kruha in par zavojev smotk in tobaka ter se odpravila dalje. V vasi nisva mogla ostati radi varnosti. Prebivalci so bili silno radovedni in vse so hoteli izvedeti od naju; posebno jih je zanimal Tadej v svoji karakteristični obleki. Ko sva koračila skozi vas, so ljudje postajali na pragih in kazali na njegov cilinder in frak. Ljudje so morebiti pač že videli takšno opravo, ali v drugačni obliki seveda: ni je grše in smešnejše stvari za preprostega planinca, kakor je raztrgan frak in povaljan cilinder.

Kmalu za vasjo se je jela cesta vzpenjati v zložen klanec, zapeljan v planine. Pot je bila tiha, vila se je med gozdovi, med starimi drevesi, med mladimi nasadi, preko lazov in goljav. Prijetno je bilo in samota je nama ugajala; grede sva se pogovarjala in kadila tobak. Na trati ob cesti sva použila malo kruha, iz studenca se napila vode, pa sva šla dalje. Nama naproti je pripokal mlad voznik s parom konj z vozom težkih hlodov.

„Ali bodo že skoraj človeška bivališča?“ sva vprašala.

„Še potrpite malo, pridno predstavljajta noge in v dveh urah bosta pri ljudeh,“ je prešerno odgovoril voznik. Tudi on se je zelo zanimal za Tadejevo obleko.

„Vaša obleka je res sumljiva,“ sem ga opomnil. „Nabavite si drugo!“

„Nabavi si drugo!“ se je razjezil. „Kje jo naj vzamem, kupim si je ne! Ljudje naj le skrbijo za svoje cape, moje naj puste pri miru.“

„Ne veste, kako ste zanimivi v svojem kostumu; vsaj cilindra se iznebite!“

Tadej je snel pokrivalo z glave.

„Imenitna pokveka je moj cilinder, res,“ se je režal in ga mečkal v rokah. „Stvarica je navajena vsega, barabije in salonov. No, v zadnjih se že dolgo ni imel prilike klanjati. Včasih se je raznim krasnim damam, ko je gospod Tadej pl. Spobijan razumel poljubljati bele, mehke roke, haha!“

Lotila se ga je razposajenost.

„Pripovedujte vsaj kak kratek doživljaj!“

„Nisem razpoložen in tudi ni prav časa, zdaj morava naprej.“ Ni se dal omečiti in šla sva dalje.

„Uboga gospodinja!“ je rekel med potjo. „Midva se potepava tukaj, ona se pa joče in išče naju, svoja ljubljenca, vrniva se!“

„Nesramna sva res.“

„Prav zares! Brez sramu žreva kruh in kadiva tobak, ki sva si ga nabavila za njene denarje. Tekne izvrstno in tudi želodec se ne punta.“

„Vest!“

„Saj pravim, želodec se ne punta. Jaz pravim, ako si sit, ne kljuje vest, če si gladen, čutiš greh.“

„To je vaša teorija!“

„Popolnoma moja! Ustvaril sem si jo sam po dobrih izkušnjah. Deloma se je poslužujejo tudi ljudje drugega mišljenja in lastnih teorij.“

Zopet mi je očital ter se zabaval z menoj. Imenoval sem ga podleža, toda on se mi je posmehoval, z nedosegljivim sarkazmom me je zavračal in mi polnil dušo z gnevom. Da bi me ne bila vezala nanj moja potepuška nprav in še bolj usoda, pustil bi ga bil samega sredi planine in nadaljeval pot na svojo roko; tako sem pa molčal in potoval z njim.

Popoldne sva prišla do velikega, samotnega poslopja ob cesti, zgrajenega po planinskem slogu. Hiša je bila enonadstropna, njene stene so bile iz lesa in zakajene, ob vogalih so štrleli v svet ne-očejeni tramovi. V nadstropju so bila okna manjša kot v pritličju. Vhod je bil okrašen z lepimi izrezki, podboji vsi obiti z majhnimi, ličnimi križci, nad vhodom je bil zgrajen dolg pomol z leseno brvjo visoko čez cesto v skedenj. Vsa zgradba se je odlikovala po častitljivosti in pričala o visoki starosti. Le škoda, da je bila krčma!

Na pragu je stalo dekle temnih las, z belim predpasnikom in belimi rokavci. Tadej se je lokavo nasmehnil in jo pozdravil.

„Ali je dosti gostov v sobi?“ jo je vprašal s sladkim glasom.

„Sam pastir Anza je,“ je odvrnilo dekle in skrilo roke pod predpasnik. Stopila sva za njo v sobo. Nizka je bila in prostorna, stene pobeljene, strop pa črn in naslonjen na močan tram, ki se je vzpenjal po sredi od stene do stene. Dolge nepobarvane mize so stale ob stenah, stoli so bili le navadni trdi sedeži in dolgi, da je zadostoval en sam za celo stran mize. V enem kotu je stala velika omara za steklenice, v drugem pa zelena kmetska peč s klopjo; v enem je viselo razpelo, ovenčano s kitami bršljana, pred njim se je zibal bel golobček. Edini pivec je bil v sobi in še ta je spal, naslonjen z glavo na steno, roko pa je imel položeno na mizo in držal za steklenico. Sedla sva se mu prav blizu. Dekle se je naju menda balo in je poklicalo v sobo drobnega fantka. Bil je srčkana dušica, umazan okrog ust, sicer pa popolnoma podoben

dekletu, vedel se je zelo predrzno in poredno silil v naju. Tadej mu je pokril na glavo svoj cilinder in deček je pričel skakati po sobi in kričati veselja. Dekle se je smejala.

Vsled nemira se je zbudil pivec pri mizi. Ko je naju zagledal, je začel pozdravljati.

„Dober dan! Truden sem bil in sem malo zadremal, pa sta prišla vidva; prej vaju ni bilo.“

Napil je nama in ponujal tobak. Bil je majhen in star, nagrbnega, dobrodušnega obličja in smehljajočih se oči.

„Miruj, Anza, ti si pijan!“ ga je pokaralo dekle.

„Od česa?“ se je razsrdil Anza in zategni obraz v grde poteze, a le obraz, oči se niso spremenile in so se ljubko smehljale pod obrvmi. Začeli smo pogovor. Starec je bil silno radoveden, izpraševal je naju kod in kam.

„Na Dunaj potujeva,“ se mu je zlagal Tadej.

„Na Dunaj?“ se je začudil starec. „Tam je že vse nemško, našega jezika menda tam ne razumejo?“

„Ne, tam govorijo nemško. Ali midva razumeva ta jezik,“ je ponosno izjavil Tadej in izpregovoril nekaj nemških besed.

Kako je to učinkovalo! Starec Anza je spoštljivo umolknil in zinil, tudi dekle je tiho obstalo; Tadej je pa, v svesti si svojega dostojanstva, bahavo bobnal s prsti po mizi.

„Nemščino razumeta,“ je dejal starec počasi, „in . . . čudno je . . .“

„Kaj je čudno?“ je vprašal Tadej.

„E, nič!“ se je branil Anza. Takoj nato mu je ušel iz ust vzklik: „Pa je res!“

„Povej, kaj hočeš?“

„Ničesar! Le to . . . počakajte, da vam povem: nemščino govorite . . . pa nosite strgano obleko . . .“

Tadej je zardel, ni vedel, kako bi se bil izkopal. Slednjič je dejal, da radi varnosti; kot dokaz je privlekel iz žepa svojo denarnico in udaril po nji. Zveneče so se oglasili pod usnjem srebrni tolarji, ki jih je odnesel gospodinji. To je pomagalo.

„Vendar,“ je povzel Tadej, „jaz bi zamenjal svojo obleko z drugo, najrajši s kako delavniško, tudi z raztrgano.“

Starec je pil in mislil.

„Hm!“ je rekel premišljeno. „Vaša obleka je čudna, cilindrov in frakov nismo vajeni; vendar bi zamenjal, doma imam namreč več obleke, ki je ne potrebujem.“

Sklenila sta pogodbo in starec je obljubil, da mu priskrbi do prihodnjega jutra svojo obleko. Oba sta bila zadovoljna in potem smo ostali skupaj še do noči, ko sva šla s Tadejem počivat na skedenj.

„Pastir mi ugaja, pravi tip planinskega človeka,“ sem opomnil ter se vlegel v seno.

„Neumen, hočeš reči. Ampak dekle... si jo videl, kak obraz ima!“

Razumel sem ga, dekle mu je bilo všeč; pa tudi meni, da sem lovil njene ogljene poglede: kadar so se rahlo srečali, me je postalo sram in povesil sem oči.

„Gotovo bi se zaljubila vame, ako bi vedela, da sem vitez,“ je modroval tovariš in mlaskal z jezikom.

„Spijva rajši!“ sem odločil. „Jutri vstaneva zgodaj in odrineva s svitom.“

III.

Zbudil sem se ob prvem svitu. Zakašljaj sem, da bi zdramil tovariša, a on je hrlil dalje.

„Vstaniva!“ sem mu zatrobil na ušesa.

„Daj mir!“ se je odzval zaspano in spal dalje.

No pa spi, greva pozneje, sem si mislil in ga pustil v miru. Prijetno je biti zjutraj v mehkem senu in opazovati, kako se širi dan po temnem poslopju in kako zapljuje z dnem novo življenje po prostorih. Neslišno prodre svit v skedenj, tema se spremeni v mrak, tiho je še. Koj zatem v hlevu nekaj močno zaropota, veriga zacinglja, dve, tri zazvene in težki, stisnjeni dihi se slišijo sem gori. Nato izpregovori truden glas, zazeha dolgočasno in kmalu nato se pojavi na hodniku pred skednjem temna postava s košem na hrbtu. Hlapec je vstal in prišel po krmo za živino. Zdi se mi, da s svitom nastaja tudi mraz in zarijem se še globlje v seno. Hlapec odide s košem in zopet je mir. Loteva se me mlačna brezskrbnost, vdam se melanholiji in nehote zadremujem... Ko odprem oči, je bilo v skednju svetlo in skozi ozke špranje v steni so lili prvi solnčni žarki, v njih se je kopalo milijon drobnega prahu. Zunaj po dvorišču so odmevali razni klici, veseli in razkošni, kot jutro samo; Tadej pa je glasno dihal pesem spanja. Mahoma je izginila prijetna idila in kakor bi trenil, so se sukale okrog mene misli najinega položaja, krute in resnične. Hitro sem vstal in zbudil še tovariša.

„O solnce!“ se je začudil, mencaje si oči. „Ali je starec prinesel obleko?“ je vprašal hipoma.

Obleke ni bilo nikjer in vstati je moral v svoji stari paradi. Šla sva na prosto. Lepo je bilo zunaj: nebo sivomodro, redki oblački so krožili po svodu in žareli v solncu, ki je vstajalo iz svoje postelje in kot iz studenca tenki curki, so lili njegovi žarki na vse strani. Skalnati vrhovi ponosnih gor so ovijali z njimi svoje glave, zelene planine in gozdovi so se kopali v njih, polje se je zlatilo. Postal sem navdušen ob pogledu in spomnil sem se kmeta, ki zaužije zjutraj borni zajutrak in potem vriskaje odide na blestečo polje. Tudi jaz bi prijel za delo z močnimi rokami, globoko bi dihal čisti planinski zrak, tudi jaz bi se radoval belega dne . . .

Svetoval sem Tadeju, da pustiva zajutrak in nadaljujeva pot. Strašil sem ga z daljo, ki naju loči od cilja in kazal sem mu tudi na najino finančno stanje; denar sva sicer imela, a pohajal je zelo naglo.

Ubogal me je. Tešč sva se ločila od prijaznega domovja. Stopala sva lahko in vsaj jaz nisem čutil lakote. Potovanje je bilo mnogo prijetnejše, nego prejšnji dan, sijalo je solnce in ozračje je bilo vedro in jasno. Polagoma se je jela spuščati cesta navzdol in po kaki dveurni hoji sva bila v precej prostrani gorski kotlini. Za njo se je vrstilo nižje, poraščeno hribovje, a daleč na oni strani so se zopet vzdigovale visoke planine. Tu sva imela prvič čast, da sva se srečala z orožnikom. Mož postave je naju mrko motril, slednjič je zahteval izkazila. Ustregla sva mu z delavsko knjižico, in ko je našel vse v redu, je naju odpustil.

Opoldne je svetoval Tadej, da nekoliko leževa v travo ob cesti.

„Nikamor se nama ne mudi,“ je dejal leno in že je lezel za neki grm. Skušal sem oporekati, a zaman, niti odgovoril mi ni. Sledil sem mu še jaz in naposled sva zaspala oba. Zbudila sva se šele, ko se je selil že mrak na zemljo. Kesala sva se oba in si očitala lenobo, vendar popraviti se ni dalo. Ugibala sva, kaj početi.

„Pojdiva dalje in si poiščiva prenočišče,“ sem svetoval.

On je bil za to, da prenočiva kar v gozdu.

„Čemu bi lazila okrog?“ je utemeljeval svoj predlog. „Morebiti daleč v soseščini ni nikake bajte; tukaj si zakuriva ogenj in leziva ob strani, pa je!“

Obveljala je njegova; pritrdil sem mu tem rajši, ker se je obetala lepa pomladna noč. Jasno nebo se je zgrinjalo nad gozdom, nad njim so svetlo gorele prve zvezde. Da bi z ognjem ne vzbudila pozornosti na cesto, sva prodrla nekoliko globlje v hosto in se utaborila med grmovjem, navlačila sva skupaj suhljadi in zakurila. Legla sva k ognju in se grela.

Med tem se je znočilo popolnoma. Nizko k zemlji se je sklonil mrak, nebo je zažarelo v polni krasoti in milijoni lučic so strepetavale v azurnih višavah. Okrog naju je zavladovalo ono običajno gozdno življenje, ki se ponavlja vsako jasno poletno noč, ko se okolica zaziblje v odmevu raznoličnih zvokov. To ni navadno življenje, to je pesem komaj slišnega šepetanja listja in igličevja, pesem nočnih ptic, nemirno plahutajočih med vejevjem, pesem slavcev in nebroj drugih klicev, jekov in vzdihov, ki nastajajo križem po goščavi in se zlivajo v harmonično melodijo dremotne uspavanke. Hkrati je zadišalo v zraku po smoli, po travi, mahu in zemlji ter po dimu. Sladka opojnost se je širila po gozdu in polaščala se je naju prijetna omotica.

Z brezskrbno iztegnjenimi udi sva ležala ob ognju in prisluškovala prasketanju sikajočih plamenov ter otožnim vzdihom „vernih duš“, ki po narodnem pripovedovanju v žerjavici zadoščajo svojim pregreham in kličejo na pomoč z dolgimi, cvilečimi vzdihmi. Pesniška duša narodova si slika selitev duhov iz večnosti na zemljo, tu si jih misli na grmadah, v razpokah ali v vratih, kjer si z groznimi mukami perejo grešno preteklost in se potem očiščeni vračajo na oni svet. Slična fantazija je vela skozi gozd in povsod iz zemlje, poezija življenja, preprostosti.

Tovariš se je venomer glasno oddihaval; hotelo se mu je govoriti, a ni vedel o čem naj prične. Dvignil se je, zvil si cigareto, vzdihnil in dejal:

„Kje je še Štajer!“

Nato se je obrnil k meni in mi rekel:

„Jaz sploh ne verjamem, da bi midva hodila kdaj tam . . .“

„Saj sva vendar tja namenjena!“

„To še ni vse. Sicer pa, kaj hočeva obrniti tam? Boljše je potepati se po cestah, kakor garati po tovarnah in rudnikih in siliti se s prilizovanjem.“

„Če hočeva živeti, se morava vendar riniti dalje. Zakaj sva torej ostavila predilnico?“

„Že kipiš! Ti hočeš kloniti vrat in držati hrbet, da ti nalagajo nanj batine, za lepoto, izpremembo sploh nimaš zmisla. Zame ni zanimivejšega, kot klatiti se po svetu, stradati in zmrzovati, vse v svobodi. Veruj mi — jaz, član znamenite rodbine, s plemenitaškim naslovom, bi lahko živel drugačno usodo, nego jo živim. In zakaj je ne? Samo zato, ker nisem hotel.“ Zamahnil je z roko mimo obraza in mogočno puhnil dim iz ust.

Poslušal sem ga z zanimanjem, zdel se mi je energičen, razposajeno krut in tudi nekoliko neumen; jaz vsaj bi bil izkoristil priliko vse drugače.

„Ste li potomec kake stare plemiške družine?“ sem ga vprašal.

„Ne! Moji starši so bili preprosti meščanje, oče se je celo rodil na kmetih, ali povzdignili so se zelo visoko in radi mnogih zaslug jim je bilo podeljeno plemstvo in sicer dedno. Zanimiva istorija, kaj?“

„To se dogaja še dandanes.“

„Vem, vendar je to neumno. Plemstvo! Kaj imaš od tega naslova, rad bi vedel. Hrane potrebuješ toliko kot prej, kri ista, telo isto, javnost te pa smatra za nekaj višjega. Ko sem se prelevil v plemiča, nisem čutil nobene izpremembe. Po mojem mnenju naj bi izginili slični naslovi s sveta. Kadar bom jaz vladar, ali vsaj minister, bo moja prva postava, da se odpravi plemstvo.“

Zasmejal sem se.

„No, poglej mene in sebe — nobene razlike ni med nama, razen značajev. Pri tem si ti lahko mnogo boljši, idealnejši in popolnejši od mene — pa si po sedanjem človeškem redu vendar le plebejec.“

„V bistvu dandanes itak ne poznamo nobene razlike med stanovi, vseprek obešajo na eno vrv istih vislic.“

„Kakor hočeš!“ me je krepko zavrnil. „Bistvo je tukaj brezpomembno, glavno je stvar sama, namreč dejstvo, da v naši demokratični dobi še vedno ločimo stanove ne samo strokovno, ampak tudi rodbinsko.“

Resnica je bila v teh besedah, mnogo več kot doslednosti in tovariš, ki sem ga poznal doslej le po lahkoživem zanikavanju, je napravil name vtisk. Zamislil sem se v snov. Podložil sem roke pod glavo in zrl v višavo. Prostornina nad gozdom se je jasnila vedno bolj, zvezde so bledele in se izgubljale v sinjem svitu: luna je vstala izza gor in zakraljevala na obzorju. Skozi veje in vrhove gozdnega drevja je silila medla svetloba luninega svita, ovijala se je v ličnih pasovih in trakovih debel hoj in smrek; notranjščina gozda je postajala čarobna. Z bližnje smreke se je spustila kosmata sova in se v trikratnem kolobarju zapeljala okrog naju, zadnjikrat je hohotajoče skoviknila prav nad menoj in se skrila nato v goščavo.

Tadej je pokašljeval.

„Pripovedujte!“ sem prosil.

„Naj bo, poslušaj torej!“ Zleknil se je po zemlji, z obrazom proti ognju, si pomaknil klobuk na oči in pripovedoval.

(Konec prihodnjič.)

Lovro Kuhar :

Tadej pl. Spobijan.

IV.

Dogodljaji, ki jih boš slišal, so zajeti le površno iz mojega življenja; orisal bom le nekatere znamenitejše poteze svoje preteklosti, zakaj razlagati vse doživljaje mi ni mogoče, gradivo bi se nakopičilo v obširno pripovedovanje.

Rodil sem se v glavnem mestu dežele, kjer je bil moj oče sodni svetnik. Prej je služboval v raznih krajih po deželi; zaradi vestnosti in temeljitega znanja na polju paragrafov je avanziral jako hitro in še precej mlad je bil prestavljen v stolno mesto. Tu je poročil mojo mater in jaz sem bil drugi otrok v rodbini, pred menoj je bila sestra Štefanija, za menoj še brat Simon. Iz mojih detinskih let mi je ostalo mnogo v spominu, nebeško lepega, a to so le otročarije, ki jih odnese vsak iz one dobe in so zanimive le za tistega, ki jih doživi. Starši so nas vzgajali silno skrbno, že zgodaj so nas učili olike. Vsak večer sta otvorila roditelja v salonu neke vrste kavalirsko šolo in nas učila in vadila raznih poklonov. Najprej sta nastopila sama. Mati se je odela v pisano salonsko obleko in se dremaje vsedla v naslanjač. Oče se je odstranil iz salona, čez nekaj trenutkov se je vrnil in se materi spoštljivo klanjal: „Oprostite! — Milostiva! — Klanjam se! — Prosim!“ je sipal iz ust in delal smešnoprijazen obraz. Mati mu je ponudila roko v pozdrav, poljubil jo je dostojno in se še enkrat poklonil. Nato se je vsedel oče v naslanjač in obiskala ga je mati. Prišumela je v salon, oče se je dvignil na sedežu in jo sprejel s poklonom; nato jo je odvedel na divan. Potem smo ponovili mi; Štefanija je šla v naslanjač, jaz pa se klanjat.

„Klanjam se milostiva!“ sem pozdravljal. Gabil se mi je pogled na njo. Obnašala se je kot prava dama, z nekoliko povešeno glavo je zrla name, okrog usten ji je krožil hinavsko pomiljevalen smeh.

„Oprostite! Kaj vam je, da se tako držite?“ sem vprašal uporno. Prebledela je. V tem je zavpil oče nad menoj: „Poberi se, še enkrat!“

In ceremonijo sem pričel od kraja.

„Moj poklon, visoka dama! Hinavka . . .!“ sem šepnil vmes. Ni slišala. Poklonilnih izrazov mi je zmanjkalo, le klanjal sem se

neumorno pred njo šepetaje: „Vražja tatica...! Slinovka...! Jutri ti razbijem čeljusti...!“

Razumela ni ničesar, glasneje nisem smel govoriti radi staršev. Slednjič mi je milostno ponudila roko v poljub, kakor prej mati očetu; pritisnil sem jo k ustam in jo ugriznil... Tisti večer je bilo konec komedije. Pač smo se pozneje še mnogokrat učili poklonov, ali tiste ure so bile zame zelo neprijetne. Vse salonske manire so se mi studile iz vse duše. Jezili so se name vsi, posebno sestra me je prezirala. —

Še zelo mlad sem vstopil v gimnazijo; starši so me bili namreč namenili za živinozdravnika. „V hlev spadaš, med kmete, vole in krave!“ mi je oče razložil vso stvar. Bil sem torej odločen za živinozdravnika in dandanes bi se morebiti res klanjal okrog živine, ko bi ne bil izstopil že iz tretjega razreda. S tem je bilo tudi konec mojih šol.

Kmalu nato se je izvršil v naši hiši znamenit dogodek, velik družinski preobrat. Saj se ti že sanja... Približevalo se je leto slavnega cesarskega jubileja. Po deželi je zašumelo, začelo se je s pripravami na vseh koncih in krajih, neutrudljiva delavnost se je razvila v vseh krogih in v vseh slojih. Društva, ki so doslej vrlo spala, so se začela oživljati, število udov in podpornikov se je množilo, posebno razna dobrodelna društva so se okrepila in narasla v cele zavode... Berači, reveži in potepuhi so postajali ošabni, godilo se jim je dobro. Sploh povsod se je poznalo, da se bliža nekaj izrednega. Dobro leto prej se je vpisal oče kot ustanovnik v društvo za varstvo otrok, kot član v podporno društvo mestnih ubožcev, v pogrebno društvo malih obrtnikov, v sirotinsko zavetišče, dalje v „Mestno kantino“, ki je brezposelnim in revežem preskrbovala hrano zastonj ali po znižanih cenah. Z velikimi vsotami je podpiral tudi druga društva, zanimal se je za vse koristne in človekoljubne naprave, udeleževal se je sej in pri „Mestni kantini“ se je dal celo izvoliti za predsednika. Na drugi strani je razvijala isto gorečnost mati. V krogu usmiljenih mestnih dam je požrtvovalno sodelovala pri otroškem vrtcu ter prireditvah, katerih čisti dobiček se je porabil v velikodušne namene... Kakor pravim, beračem se je tisti čas imenitno godilo. Po večerih so se shajali v našem salonu naši najboljši družinski prijatelji in prijateljice, hvalili so marljivost mojih staršev in upali, da se jih cesar spomni ob priliki odlikovanj. Ona si nista želela tega, odmajala sta z glavo, saj je vendar stanovska dolžnost, pomagati svojemu bližnjemu...

Čas jubileja se je bližal, čas razglasitve presrečnih odlikovancev. Posamezni krogi so se razburjali, nestrpno so pričakovali dotične številke uradnega lista. Vendar je nekdo par dni pred odločitvijo že vedel za nekatera imena in jih zatrosil med občinstvo. Slišal sem kuharico, ko je pripovedovala sobarici, da je odlikovan tudi moj oče, a to ni vedela, kako in s čim . . . Oče je postajal tih in zamišljen, z obraza mu je odsevala tiha radost, z materjo sta imela skrivne razgovore, kuhalo se je nekaj tajnega. Slednjič je izšla dotična jubilejna številka, prinesla je dolgo vrsto imen, med njimi tudi ime mojega očeta . . . „Radi dolgoletnega zvestega službovanja, radi svoje delavnosti in velike požrtvovalnosti za blagor naroda in države, radi nevenljivih zaslug sploh, ki si jih je pridobil tekom let, je sodnemu svetniku Spobijanu podeljeno — dedno plemstvo . . .“ Take besede so se čitale na papirju in oče jih je celi družini s slovesnim glasom prebral. Zvečer so se v salonu sešli naši družinski prijatelji in prijateljice in donašal isvoje čestitke.

„Cesar je vedel, koga je odlikoval!“ je pripovedoval neki vladni svetnik, ki je ostal na cedilu. „Zasluge gospoda pl. Spobijana so neprecenljive, mi vsi vemo, da je družina vredna izkazane časti in želimo le, da bi vztrajal še dalje na svojem mestu!“ Tako je govoril vladni svetnik, drugi so pritrdili in čestitali. Oče in mati sta trepetala veselja in se tajala sladkega ponosa, Simon in Štefanija sta bila trda same vzvišenosti, le jaz se nisem mogel povzpneti do čustev, ki so navdajali druge. Zdelo se mi je, da je vse gola laž, neodkritosrčnost, hinavščina, da so vse čestitke in vsi mastni izrazi le tihe kletve, izvirajoče iz zavisti in umetno zaokrožene v hlinjene slavošpeve.

Tisti jubilej je prinesel torej mnogo izpremembe v našo družino: podaljšan se je naš naslov, služinčad se je morala navaditi dostojnejših poklonov, odslej je bilo seveda treba tudi v javnosti nastopiti stanu primerno. Kmalu po jubileju so začela naša mestna dobrodelna društva hirati: redne seje so izostajale, občni zbori so postajali nesklepčni, bilance so izkazovale imeniten deficit, berači in brezposelni so pričeli tožiti o slabih časih. Položaj se je mahoma izpremenil in v veljavo je stopilo zopet staro življenje . . .

Tako sem doraščal v mladeniča. Užival sem popolno brezdelje in tisti čas sem mnogo čital. Poznam skoraj vse znamenitejšje pisatelje v svetovni literaturi; zelo so se mi priljubili spisi Dostojevskega, posebno pa razno kriminalno berilo. Umljivo je, da sem se

začel zgodaj pečati tudi z ženskami. S šestnajstimi leti sem že okusil vse sladkosti uživanja . . . Pohotnež, mrmraš! Kaj hočeš? Radoveden sem, kdo bi bil v tem slučaju ravnal drugače, če ima tako sijajno priložnost. Pri nas je služila mlada sobarica; dekle je bilo pod strogo materino kontrolo izključeno iz življenja, ki ga navadno žive mestne sobarice. V tem oziru je bila moja mati jako kruta, akoravno je bila sama zelo vroče krvi. Punca je drhtela strasti, hotela je jemati in si tešiti razburjeno kri . . . No, tako se je pričelo najino razmerje . . . Nedopovedljivi spomini so to! Kakor kača se je privijala k meni, s svojo toploto je netila mojo strast, s svojimi pogledi in poljubi me je mamila in me je opajala do nezavesti — sladka sleparica! Njena sveža kri me je palila in me tirala v blaznost. Storil sem ji vse, dal sem ji vse; a ona ni poznala mej, vse prerahlo sva se objemala, in moje ustne se niso nikoli dovolj globoko vsesale v njene . . . Ah, grozni so čini, ki jih uganjajo mladi ljudje, fej! Ali še nisi pokusil nekoliko tega? Še ne! Potem ne veš, kaj se pravi živeti. Vidiš, jaz sem izkusil že vse!“

Prenehal je nekoliko in se zehaje iztegnil po zemlji. Gozdna okolica se je zatopila v prelestno mesečno noč, harmonija dihov, tajinstvenega šuštenja listja in spevov gozdnih ptičev je brnela nad zemljo. Ogenj je pojemał, naložil sem kuriva in kmalu se je razgorel nad hosto šop plamenov. Tovariš je pričel iznova.

„Skoro celo leto je trajalo razmerje med mano in med sobarico. Nekoč pa je naju zalotila mati v salonu in konec je bilo najine tragikomedije. Punca jih je dobila s korobačem in vržena je bila čez prag. Da bi obvaroval sebe pred kaznijo, sem bil zvalil vso krivdo nanjo. Bil sem seveda nekoliko krivičen, toda kaj sem hotel, dekle je bilo zame za vedno izgubljeno. Zadeva se je poravnala zame precej hitro. Imel sem nekaj časa post, pa ne dolgo; vnel sem se tako za ženske, da nisem imel miru. Z domačimi ženskami ni bilo nič, moral sem se podati v mesto. Med inteligenco se nisem maral siliti, stvar je združena s prevelikimi homatijami, šel sem med nižje sloje: tam se dobi, in vsa stvar je obenem tudi jako preprosta. Najimnitnejši faktor pri tem je jezik; tri, štiri punce — prijateljice lahko imaš, če ga umeš sukati. In jaz sem ga znal! Sprva mi je še zadostovala ena sama, sčasoma sem se polakomnil in potem sem imel vedno dve, tri. Spoznal sem, da je sprememba užitek že sama na sebi, da je pravzaprav višek vsega in odslej se nisem čudil, če sem srečal v kaki temni ulici oženjenega veljaka našega mesta izprehajati se s kako lepo žensko iz vrste nižjih . . .

Imeti revno ljubico, je nekaj imenitnega . . . ti ne veš! Sprva je še ponosna, a tvoj jezik jo omami in jo prepriča, da se vda. Potem je tvoja z dušo in telesom; tvoj otrok je, ki se ti pusti izkoriščati do skrajnosti. Nekaj časa skriva svojo ljubezen, potem jo polagoma zaupa svojim staršem, opiše te z vso žensko zgovornostjo kot poštenega, ljubečega gospoda, ki proti volji svojih roditeljev in svojega stanu ljubi revno, preprosto dekle. S tem si pridobiš njih simpatije in nekega dne te povabi dekle s seboj na stanovanje, da te seznanijo z roditelji. In ti greš seveda! Družina tvoje ljubice stanuje navadno v kakem pritličnem, temnem prostoru, ali pa visoko v podstrešju v ozkih sobah s poševnimi stenami in zvonničarskim stropom. Stanovanje je revno, zaduhlo, oprava skromna, polomljena, vse polno cunj je nametanih po kotih, na katerih čepe blede, izstradani otroci in plašno zrejo v tebe . . . Tvojo ljubico je sram, vsa zardela je v obraz in s sklonjeno glavo te predstavlja očetu in materi, ti pa prijazno stiskaš njih umazane, žuljave desnice. Nehote se ti zasmilijo ti revni, preprosti ljudje, ki ti v nadi, da jih rešiš iz siromaštva, zaupajo lastno kri, bodo pa kruto varani; za trenotek samo in že si zopet lahkoživec . . . Začneš kramljati z družino; pogovorite se kot stari znanci, pripovedujejo ti o delu, o trpljenju, o draginji in kmalu izveš vso zgodovino bedne delavske družine. Tu poslušaj, kažeš veliko zanimanja in sočutja, končno primerno omeniš svoje razmerje do njih hčere, izjaviš, koliko preganjanja in poniževanja moraš trpeti od raznih strani vsled svoje ljubezni, izrečeš svojo neomahljivost in osvojil si si srca. Materine okrvavljene oči se topijo v solzah, vela, izmučena očetova roka se trese tihe radosti, misel na vesele dni prihodnosti jih ustvari otroke. Punca poleg tebe drgeta blage sreče, tvoj jezik vrlo deluje, fant! Zadovoljen sam s seboj lezeš po stopnicah s podstrešja, ali se plaziš iz kake kleti in blagruješ usodo, ki ti je naklonila lepo priliko. In potem še mnogokrat ponoviš isto pot, vsakokrat so prijaznejši s teboj, navadijo se te celo otroci in kakor bi razumeli vso stvar, se pri vsakem obisku odstranijo iz sobe . . . Rajski so trenotki, ko se ogrevaš ob čisti ljubezni svojega dekleta! Smešno pa je, da hliniš njej in staršem svojo zvestobo, takoj od njih pa greš na drugi konec mesta, kjer te ljubijo in ti zaupajo druge osebe.

Kadar ti začne dekle presedati, ali da si se je naveličal, ali da pričakuješ kakih posledic, tedaj pa prekineš z njo občevanje. Spoznajo te sicer, da si podel goljuf, da si jih prekanil, varana punca se joče in se skriva pred tovarišicami, a ljubljenega gospoda

ni od nikoder. — Hahaha! Slišal sem te, kaj si šepetal, propalico me imenuješ! Sijajna sodba! Veruj, da sem slišal že mnogo podobnih in še hujših izrazov o sebi, vaju sem jih, kot vol udarcev, vendar, če težko poslušáš, rad umolknem.“

„Govori!“ sem velel kratko.

„Poslušaj! Mnogo svojih ljubic sem tako osleparil; meni je bilo samemu neljubo. Nekaterih mi je bilo žal, ljubile so me tako gorko, nesebično, da so skoraj obupale. Umljivo je, da mojim roditeljem ni ugajalo takšno življenje, posebno ne očetu, ker je v nekaterih slučajih moral poravnati zadevo z denarjem. Brat in sestra sta me prezirala, pri mestnih gospodičnah sem prišel ob veljavo; zardevale so jeze in sramu, ako sem jih na ulici pozdravljal, sploh vsemu stanu sem se zameril.

Nenadoma pa je prišel vsemu konec. Devetnajstletnemu mi je umrl oče, hitro za njim mati, otroci smo stali na razpotju. Brat in sestra sta se odpravila za svojimi cilji. Štefanija se je poročila z mladim graščakom z dežele, Simon je študiral tehniko, pa tudi mene ni bogve kako skrbela bodočnost. V banki je čakalo moje polnoletnosti nekaj tisočakov, ki jih je naložil zame oče. Najrajši bi se jih bil takoj polastil, a varuh je bil strog, previden mož ter ni hotel nič slišati o kakem predujmu, torej sem se napotil k židu Joahimu Wolfu, ki je špekuliral s takimi stvarmi in mu razložil svojo željo. Zid mi je ustregel, toda utrgal mi je skoraj polovico — vrag krvočni! Ni se dal omečiti, prosil sem ga, a on je zahteval svoje.

„Ni šala, dečko mili,“ je krehetal zlobno, „kar midva počenjava. Ako me postava zasledi, sem kaznovan radi goljufije — pomisli, iz ljubezni do tebe obsojen radi goljufije. Vrh tega je tvoja dedščina še silno negotova terjatev, naložena v papirjih in kurzi lahko padejo na nič, jaz pa se obrišem. Torej ne sprejmeš pogojev?“ je vprašal Wolf.

Moral sem jih sprejeti, če sem hotel dobiti denar. Dedca bi bil najrajši lopnil po hinavskem licu, ko sem podpisoval pogodbo. Prejel sem denar in v par dneh sem se odpeljal iz mesta. Za brata in sestro, za sorodnike se nisem več zmenil, tudi oni se niso zame. Nastanil sem se na Dunaju. Krasno je velikomestno življenje, ako si svoboden in bogat. Dopoldne spiš, popoldne greš v kavarno, piješ čaj in čitaš novine, ali pa se s kakim sleparjem zapleteš v igro. Na noč stopiš nekoliko na ulico . . . Strastne ženske švigajo križem, gladne, izstradane, strgane, umazane, smrdljive in pijane . . . Za konjski golaž, za steklenico ruma ali čaja, za par krajcarjev se

ti prodajajo; ali pa greš v kak brlog, kjer se zbira taka sodrga, sestavljena iz množice pokvarjenih, pijanih, nemoralnih ljudi, ki se ponujajo drug drugemu, smejejo se Bogu in državi in se rogajo samim sebi. Kaj vse se tam vidi in sliši, nevajen človek bi zblaznel ob pogledu. Ko bi brat in sestra vedela, v kakšno družbo sem zahajal, bi žrtvovala plemstvo za ločitev. No, njun plemeniti brat se je vseeno dobro počutil v krogu propalic, sredi ponositih Čehinj, sanjavih Nemk, veselih Hrvatov in Slovačkinj, sredi vročih Italijank in lenih Rumunk, — dokler je imel denar. Nekoč mi ga je namreč zmanjkalo, ravno v trenutku, ko sem ga najbolj potreboval. Razsrdil sem se in sem do krvi nabil neko Nemko, pri kateri sem bil v gostih. Sleparka je potrpežljivo prenašala udarce; ko sem nehal, me je povabila, naj ostanem pri njej. Ostal sem in odslej sva živela skupno; ona je opravljala po dnevi važna dela, jaz pa sem si krajšal čas s spanjem. Delal nisem nikoli in tudi nisem smel, ljubila me je preveč ter me je hotela prehraniti s svojimi rokami. Sčasoma sem se vsega naveličal in neke spomladi sem jo brez vzroka zapustil. Zljubilo se mi je po svetu in odšel sem proti jugu, preko Alp k jadranski obali. Grede sem delal v raznih krajih, v tovarnah, v rudnikih, pa povsod le kratek čas, največ sem se preživljal z beračenjem.

Zanimiva obrt je beračenje po deželi. Ljudje so neumni, boječi in če jih znaš izrabiti, lahko delaš imenitne kupčije. Najboljše je hoditi po kmetih; kmetje so gostoljubni, postrežejo radi že iz navade, ako jih pa še nekoliko podpihneš, potem se ti odpre klet in kašča. Prideš v hišo tih in ponižen, z mučeniškim obrazom, komaj si upaš pozdraviti gospodinjo. Njo je strah, nezaupna je, plašno odgovarja tvojim vprašanjem, za krilo se ji lovi kopa umazanih otrok.

• Sama je doma. Lepo po ovinkih ji razložiš, da si reven popotnik, kovač, mizar, tesar, ali kaj podobnega si izmisliš, poveš ji, da potuješ v domovino in čisto nazadnje ji omeniš, da si tešč že dva dni . . . Zasmiliš se ji, posadi te za mizo in te založi z jedjo in pijačo. Postane prijaznejša, smeji se in te izprašuje o domovini, o rodbini, o potovanju, ti pa urno tlačiš v usta božje darove, pripoveduješ ji o svojem potovanju, o nesrečah in neprilikah, o bratih in sestrah, o dragi mamici, ki te željno čaka tam v daljni deželi, o prijateljih, katerih ni nikjer; izmišljaš si različne dogodke in jo zabavaš na vse strani. Ko si že sit, se začneš poslavljeti, zahvaljuješ se tako ginljivo, da ji silijo solze v oči in ko odhajaš po poti, se nemara ozira za teboj skozi okno ali skozi kako špranjo. Vidiš,

tako se da napraviti dan za dnevom. Seveda včasih naletiš na izjeme, a le redkokdaj; vobče je uspeh ugoden, če se znaš obnesti. Lep kos svojega življenja sem pretolkel na ta način, prehodil sem Alpe od Adrije do Rena, ogrske ravnine, Poljsko in severne kraje. Opazil sem, da so revnejši ljudje tudi bolj usmiljeni kakor bogati, vem slučaje, da sem jim snedel zadnji kos kruha z mize. —

V Trstu sem se ustavil dalj časa. Tam je mnogo sleparjev in sleparic. Zašel sem v tako družbo, organizirano v posamezne skupine, v vrste tatov, goljufov, igralcev, zapeljivcev in vlačug. Delo je bilo jako umetno razdeljeno. Tatje, ki so imeli najnevarnejši posel, so kradli po skladiščih in potem prodajali stvari trgovcem in agentom, goljufi so skubili stranke, onim, ki so prihajali v Trst iskat dela, so proti visoki odškodnini preskrbovali posla. Zapeljivci in vlačuge so dovajali lahkomiselne ljudi v zakotne gostilne in kavarne, kjer so čakali igralci; sploh vse je bilo tako urejeno, da je šlo iz roke v roko. Jaz sem opravljal v družbi z nekim Hrvatom Palankovičem službo goljufa. Bil je gotovo ciganskega pokolenja, igral je namreč silno lepo na gosli in citre, a je bil jako počasne pameti. Spominjam se, kako se je neumno režal, ako sva do krvi odrla kmetskega reveža, ki je prišel za delom, pa je stal sredi ceste brez denarja, brez dela, ne vedoč ne kod, ne kam. Ne smeš misliti, da sva bila navadna strgana postopača, ne, bila sva elegantno napravljena gospoda v cilindrih in v rokavicah. Nekaj časa je šlo vrlo dobro izpod rok, ker pa nisva hotela plačevati dolžnih zneskov v blagajno, so naju izključili. To pa je bila najina sreča; kmalu potem je oblast zasledila vso tolpo in jo zaprla po ječah. Prav se ji je zgodilo!

S Palankovičem sva postala velika prijatelja; priučil me je tudi igranju na citre in na zimo sva se namenila v Italijo. Zatrjeval mi je, da je bil že večkrat tam, da se izplača, z igranjem se zaslužijo lepi denarci. Alpe je pobelil sneg, midva sva pa odrinila proti jugu. Skrbel me je prehod čez državno mejo, oba sva bila brez potnih listov.

„Ne skrbi!“ je dejal Palankovič. „Okaniva jih. Čemu so mejni stražniki? Da jih prevariš, prosim te!“

Res sva jih imentno obrila. Tovariš ja izbral pravi čas in odredil vse tako, da sva brez ovire prišla čez mejo. Takoj sva pričela z igranjem, Palankovič je rezal gosli, jaz sem ga spremljal na citre. Dobrodošla sva bila povsod; gostilna, kjer sva nastopila midva, je bila polna gostov in poslušalcev. Vendar se nisva mudila nikjer

predolgo, najin cilj so bila mesta, Benetke, Milan, Turin. Tovariš je pripovedoval toliko lepega o njih, o darežljivih prebivalcih, o dobrih zaslužkih, o vinu, cenejšem, nego je po naših mestih voda. V Benetkah sva začela razvijati pravo cigansko delovanje. Največ se je zaslužilo zvečer v kavarnah in hotelih. Ali kako priti v nje? Kavarnarji, hotelirji in restavraterji so veliki sovražniki potujočih igralcev, zapirajo jim vrata in jih mečejo čez prag. Premeteni Palankovič je vedel že iz izkušnje, kako treba stvar prijeti. Vsaka italijanska kavarna ali hotel ima dvojen vhod. Pri enem vhodu je poslal mene v kavarno, pri drugem je čakal on ugodne prilike. Seveda so markerji planili po meni in me suvali nazaj. Med tem je vstopil on nemoteno in začel igrati na gosli najprivlačnejše skladbe in ko so ga hoteli izriniti, si je že osvojil srca dovzetnega občinstva, zahtevalo je igralca sebi. Palankovič je zahteval še mene in na ta način sva se navadno vrinila v kavarne in hotele. Iz Benetk sva se podala v Verono, iz Verone v Padovo in iz Padove naprej po Lombardiji v Milan. Milan je razkošno sijajno mesto, kavaren in zabavišč je menda toliko, da v nobenem drugem italijanskem mestu ne. Kakor drugod, isto sva vršila tudi tukaj: dopoldne sva spala, popoldne in na noč sva obiskavala razne kavarne, igrala in pila vino. Lombardsko vino, moj dragi! Pri nas vina niti ne poznamo, navajeni smo vsake luže. Po deset, petnajst soldov ga je bilo, do preostanka. Nikjer nisva popila toliko vina kakor ravno v Milanu, nikjer pojedla toliko dobrega in tudi nikjer odnesla toliko lir. Iz Milana sva odšla v Turin, iz Turina preko Apenin v Florenco, odtod pa sva se obrnila proti severu. Omeniti še moram, da postopač ni nikjer tako varen kakor v Italiji. Karabinerji sicer krožijo okrog, a ravno s temi je najmanjša skrb. Srečaš na cesti karabinerja, hudo-
gledega, brkatega moža, premotri te od pet do glave in zarožlja z zaponkami. Razumeš . . . segneš za srajco in mu vljudno pomoliš svoje papirje, davno ne kak potni list, ampak kako staro šolsko spričevalo, kako drugo sodnijsko izkazilo, ki se glasi bogve na katero ime, samo da je dovolj kolekovano in pečateno. Mož gleda v branje, skuša čitati, kima . . . seveda nemščino razume karabiner v apeninskih gorah, in nazadnje ti z zadovoljnim obrazom spet izroči „potni list“. Še več, če vidi da si raztrgan in shujšan, poseže v žep in ti podari liro zato, da si goljufal. Dve leti sva pohajkovala s Palankovičem po Italiji in nikoli nisva prišla z njimi navzkriž.

Po dveh letih sva ostavila Italijo in se vrnila. Glasbeno orodje je nama odslužilo, naveličala sva se juga, solnca, vina in vsega.

Potem se nisva klatila dolgo skupaj; Palankoviča je oblast radi nekega starega zločina zasledovala, vjela ga je spečega v hlevu ter ga tirala pod ključ. Ostal sem sam. Napotil sem se po deželi, a sem kmalu naletel; v Avstriji stvar ni tako preprosta kakor v Italiji, treba je imeti dovoljenje za izvrševanje postopaške obrti. Uradno potrjeno spričevalo o štirinajstdnevem delu, veljavno za dobo šestih mesecev, računano od zaznamovanega datuma. Zaradi teh formalnosti sem vstopil v delo pri nekem kmetu in sem štirinajst dni cepil drva. Kmet mi je napisal potrdilo, župan je podpisal in potrdil z občinskim pečatom, pa sem bil varen šest mesecev. Na ta način sem potoval dalje; kadar je potekel čas, sem si pravico obnovil. Izkusil sem vse; ni dela, ki bi ga ne znal prijeti v roke. Bil sem cestni pometač, glumač, tesar, drvar, ribič, delal sem v tovarnah, v rudokopih, na železnicah, na polju, kidal sem gnoj, brodaril po rekah, vozaril za kmete. Če mi je delo ugajalo, sem vztrajal dalje, če ne, sem šel naprej, včasih sam, včasih me je spremljal kak tovariš. Pri tem sem nenadoma našel svojo sestro Štefanijo. Prišel sem do velikega, lepega gradu blizu majhnega trga v precej prostorni plininski kotlini. Po naključju sva se sešla; sprehajala se je v parku pred gradom, slučajno sem prišel mimo in jo hipoma spoznal. Bila je še prejšnja Štefanija, lepa, ponosna, le nekoliko izrazitejša je postala. Predstavil sem se ji. Kako se je prestrašila brata — cestnega vagabunda. Ni verjela svojim očem, pa me je le povabila k sebi v grad. Ostal sem pri njej par tednov, pil in jedel raz njeno mizo in poslušal njene tožbe. Objokovala me je noč in dan, svarila me ter mi očitala preteklost.

„Da bi vsaj svojemu stanu prizanesel!“ je ihtela. „Kaj ne veš, da si plemič? Ne le sebi, vsemu plemstvu škoduješ s svojim propalim življenjem, najbolj pa meni in bratu! Daj, vrni se na pravo pot!“

Slovesno sem ji obljubil in jokal z njo vred. Večne solze, vedno tugovanje mi je jelo presedati in v par tednih sem zapustil grad in sestro. Odslej se še nisva videla. Zdaj ima že gotovo precej dorasle otroke.

Moje nadaljno življenje si lahko sam predstavljaš, podobno je temu, ki sem ti ga opisal. Lahko rečem, neumen nisem bil nikoli, razen tedaj, ko sem se dal opehariti židu Wolfu in mu pomagal do lepe vsote. Kadar sem stradal, sem bil lačen, kadar sem se najedel, sem bil sit, prav tako, kakor oni, po kojih žilah se ne pretaka plemenitaška kri.“

„Ali se nič ne kesate svojega življenja?“ sem ga vprašal na koncu.

„Zakaj? Jaz poznam svet in razmere! Ljudje moje vrste so potrebni človeški družbi. Kadar bo svet tako popoln, tako dovršen, da ne bo potreboval v svoji sredi potepuhov in barab, tedaj bo propal.“ —

Nisem maral ugovarjati njegovemu čudnemu prorokovanju, razmišljal sem rajši o povesti njegovega življenja. Zanimiva zgodba je bila, kazala mi je eno izmed tistih oseb, ki ne poznajo mej sveta, ki lahko prenašajo najhujšo bedo, lakoto in trpljenje, ki pa zbesne v uživanju in ginejo same strasti. Razmišljal sem dolgo v noč.

Poleg mene je spal Tadej in smrčal v hripavem basu. Počival je mirno, roke pod glavo, cilinder pomaknjen na oči, z iztegnjenim truplom. Tako spavajo le brezskrbneži. Gozd, zavrt v utripajočo mesečino, je dremal naokrog, skozi veje in vrhove je šelestel veter enakomerno pesem. Čez dolgo sem zaspal še jaz.

Vsa trda od mraza, oblita od jutranje rose, sva se zbudila. Zvezde sva že zamudila, od vzhoda je vstajal dan, osvetljen z žarkim solncem.

„Zdaj pa naprej, da se ogrejeva!“ je dejal Tadej in šklepetal z zobmi. Poiskala sva cesto in se napotila dalje. V petih dneh sva prehodila Koroško, v osmih sva se že nahajala v Ljubnem. V Donavicu sva dobila delo v tovarni, pa že čez tri dni sem ostal sam, Tadeju ni dišalo naporno delo in odžvižgal je proč. Ne vem, če se še klati po zemlji ali ne.

Moji veliki cilji, moji blagi, pošteni nameni, ki sem jih nosil v svojem srcu ves čas najinega potovanja, so se mi v Donavicu prevrgli v laž in razočaranje; z zaslužkom sem se komaj preživljal, ne da bi še poslal ogoljufani gospodinji njen delež. Poslal pa ji ga bom, zase in za Tadeja, kadar dobim honorar.

